

HUQUQSHUNOSLIK FANLARINI O'QITISHDA NOSTANDART TESTLARDAN FOYDALANISH

T.Kudaybergenova – *pedagogika fanlari nomzodi, dotsent*

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika institute

Tayanch so'zlar: test, my test, reproduktiv testlar, produktiv testlar, qisman izlanishli testlar, ijodiy (kreativ) testlar.

Ключевые слова: тест, мой тест, репродуктивные тесты, продуктивные тесты, частично – исследовательские тесты, креативные тесты.

Key words: test, my test, reproduction tests, productive tests, partial-investigating tests, creative tests.

Professor - o'qituvchilar tomonidan tashkil etiladigan ta'lim-tarbiya jarayonining samaradorligini o'rganish va tahlil qilish natijasi talabalarning o'zlashtirgan bilim, ko'nikma va malakalarini nazorat qilish yuzaki, ya'ni standart o'quv va test topshiriqlari asosida olib borilayotganligi, talabalarning o'zini-o'zi nazorat qilish jarayoni tashkil etilmayotganligini ko'zatadi.

Jahonning rivojlangan mamlakatlarida professor - o'qituvchilar tomonidan o'quv kursi mazmuni boyicha test topshiriqlari bankini tuzib, mazkur testlardan My test dasturi vositasida adaptiv test topshiriqlarini yaratib, talabalarning o'z-o'zini nazorat qilish jarayoni tashkil etilmoqda va bu jarayon ta'lim samaradorligining ortishiga bevosita va bilvosita ta'sir ko'rsatayotgani belgisi bo'ldi.

Shuni qayd etish kerakki, talabalarning o'zlashtirgan bilim, ko'nikma, malakalari va kompetensiyalarini nazorat qilish va o'z-o'zini nazorat qilish jarayoni oily ta'lim muassasalarida tashkil etiladigan ta'lim-tarbiya jarayonining ajralmas uzviy qismi bo'lib, mazkur jarayonning maqsadga muvofiq tashkil etilishi ta'lim samaradorligini o'rtirishga zamin tayyorlaydi.

Amaldagi nazorat turlarida asosan talabalarning bilimlariga urg'u berilib, ko'nikma va malakalari, ijodiy faoliyat tajribalari e'tibordan chetda qolmoqda.

O'quv kurslari bo'yicha tuzilgan test topshiriqlarining aksariyati reproduktiv test topshiriqlari bo'lib, ishchi dasturda ko'rsatilgan bilim, ko'nikma va malakalarning faqat bilimni aniqlash imkonini beradi. Ko'nikma va malakalarni aniqlash uchun tavsiya etilgan topshiriqlarning aksariyati bir xilda tuzilgan bo'lib, talabalarning mustaqil va ijodiy fikr yuritish ko'nikmalarini rivojlantirish e'tibordan chetda qolayotganligini ko'rsatadi.

Professor - o'qituvchilar tomonidan talabalarning o'zlashtirgan bilim, ko'nikma, malakalarini aniqlash uchun tuzilgan test topshiriqlari shu kurs darsligidan olingan bo'lib, ularning qiyinlik darajasi reproduktiv, ya'ni o'quv materiali qayta ishlanmasdan, aqliy operatsiyalar bajarilmasdan, xotirada saqlangan ma'lumotlar asosida javob qaytariladigan test topshiriqlari hisoblanadi. Bunday holatlar esa oliy ta'lim muassasalarida nazorat va o'z-o'zini nazorat to'g'ri tashkil etilmayotganligini ko'rsatadi.

Innovatsion nazorat turlari Blum taksonomiyasiga ko'ra, talabalar tomonidan aqliy operatsiyalar: tahlil, sintez, taqqoslash, qiyoslash va xulosa qilishni, ya'ni ijodiy fikr yuritishni talab qiladi.

Talabalarda ijodiy faoliyat tajribalarini tarkib toptirish va rivojlantirishda innovatsion topshiriq turlaridan – keys stadi, o'quv loyihalari va qiyinlik darajalari produktiv, qisman-izlanishli va ijodiy (kreativ), nostandart testlar muhim o'rin tutadi.

Talabalarlarning o'zlashtirish darajalarini aniqlashda standart test topshiriqlari bilan birga nostandart test topshiriqlaridan foydalanish zarurati kelib chiqmoqda.

Test topshiriqlari qiyinlik darajasiga ko'ra:

-Reproduktiv;

-Produktiv daraja;

-Qisman izlanishli daraja;

-Ijodiy (kreativ) darjada bo'lishi mumkin.

1. Reprodukativ testlar - yodda saqlangan bilim, ko'nikma, malakalarni tanish orqali, qayta ishlamasdan javob bersa bo'ladigan testlardir;

2. Produktiv darajadagi testlar - olingan bilimlarni qiyoslash, farqlarni aniqlash va umumiy xulosa chiqarishni talab qiluvchi testlardir;

3. Qisman izlanishli darajadagi testlar - olingan bilimlarni taqqoslab, qisman izlanib, xulosa chiqarishni talab qiluvchi testlardir;

4. Ijodiy (kreativ) darajadagi testlar – talabalarning olgan bilim, ko'nikma, malakalarini kutilmagan holatlarda qollay oladigan darajadagi testlardir.

Shuningdek, testlar mazmuni va mohiyatiga ko'ra standart va nostandart testlarga bo'linadi.

Standart testlar - reproduktiv va produktiv darajadagi testlar hisoblangan, **nostandart testlar** qiyinchilik darjasi bo'yicha o'sib boruvchi test topshiriqlari hisoblanadi [3:52]. Nostandart test topshiriqlaridan ta'lim – tarbiya jarayonida maqsadga muvofiq foydalanilsa, talabalarning bilim, ko'nikma, malakalarini oqilona nazorat qilish va haqqoniy baholash imkoniyati yaratiladi. Bu esa talaba va professor o'qituvchilar orasida sog'lom muhitni shakllantirib, bilim, ko'nikma, malakalarga to'liq ega bo'lgan raqobatbardosh kadrlarni shakllantiradi.

Quyida biz e'tiboringizga "O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyaviy huquqi" fanidan tuzilgan nostandart, produktiv testlardan bir nechtasini havola qilamiz.

NOSTANDART TESTLAR

1. Blum taksonomiyasi bo'yicha bilishga oid o'quv maqsadiga erishilganlik darajasini nazorat qilish va baholashda foydalaniladigan nostandart test topshiriqlari

Quyidagi ma'lumotlarning qaysi biri to'g'ri? Javoblar jadvaliga "ha" yoki "yoq" so'zini yozing.

A. Konstitutsiya so'zi lotin tilidan olingan bo'lib, "**konstitutsio**"- tuzilish, belgilash degan ma'nolarni bildiradi.

V. Dunyoda 1-Konstitutsiya Qadimgi Rimda qabul qilingan.

S. Konstitutsiya so'zi yana "**o'rnatish, qonun, qoidalar**" degan ma'nolarni ham bildiradi.

D. AQSHda 1- yozma qonun 1887-yilda qabul qilingan.

E. O'zbekiston tarixida 1-Konstitutsiya 1938-yili qabul qilingan.

F. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi 1992-yil, 8-dekabrda qabul qilingan.

G. O'zbekiston Konstitutsiyasi 26 bo'lim, 6 bob, 127 moddadan iborat [4:32-123].

A	B	C	D	E	F	G
ha	yo'q	ha	ha	yo'q	ha	yo'q

2. Talabalarning tushunishga oid o'quv maqsadiga erishilganlik darajasini nazorat qilish va baholashda foydalaniladigan nostandart test topshiriqlari

Quyidagi berilgan huquq va erkinliklarni guruhlariga ajratib va mos kelgan javob raqamlarni jadvalning javob raqamlar qismiga yozing.

1) yashash, 2) mehnat qilish 3) ijod erkinligi, 4) fikrlash, 5) bilim olish 6) daxlsizlik; 7) so'z erkinligi; 8) pensiya olish; 9) vijdon erkinligi;

SHaxsiy huquq va erkinliklar	1,4,6,9
Ijtimoiy-iqtisodiy huquq va erkinliklar	2,3,5,8

3. Talabalarning bilimlarni amalda qo'llash o'quv maqsadiga erishilganlik darajasini nazorat qilish va baholashda foydalaniladigan nostandart test topshiriqlari

Berilgan fikrlarni tanlab moslang.

№	Ta'rif	Q	Bob
1	Xotin-qizlar va erkaklar teng huquqlidirlar	A	X-bob
2	Barcha fuqarolar Konstitutsiyada belgilab qoyilgan burchlarini bajaradilar	B	XIY –bob
3	Ota-onalar o'z farzandlarini voyaga etgunlariga qadar boqishga majburdirlar	C	XYII –bob
4	Suveren Qoraqalpog'iston Respublikasi O'zbekiston tarkibiga kiradi	D	XI –bob

Javoblar:

1-D	2-A	3-B	4-C
A	D	B	C

“Bitta konstitutsiya, davlat hokimiyati va qonun chiqaruvchi organlarning bir tizimi; yagona moliya va soliq tizimi, yagona qurolli kuchlar;”. Yuqoridagi ta'rif qanday davlatga nisbatan berilgan? [4:101].

1. Federativ 2. Unitar 3. Monarxiya 4. Respublika

Javob: 2

4. Talabalarining tahlilga oid o'quv maqsadiga erishilganlik darajasini nazorat qilish va baholashda foydalaniladigan nostandart test topshiriqlari

Keltirilgan ta'riflarni atamasi bilan juftlang.

Q	Ta'rif	Q	Atama
1	Bitta konstitutsiya, davlat hokimiyati va qonun chiqaruvchi organlarning bir tizimi; yagona moliya va soliq tizimi, yagona qurolli kuchlar	A	Konfederatsiya
2	Oliy hokimiyatni davlat hokimiyatining saylov organlari amalga oshiradigan boshqaruv shakli.	B	Unitar davlat
3	Suverenitetga ega bo'lgan, ichki va tashqi ishlarda mustaqil sub'ekt hisoblangan muayyan maqsad uchun birlashgan, davlatlar ittifoqi.	C	Parlament respublikasi
4	Hukumat parlament tomonidan tashkil etilib, parlament oldida javob beradigan boshqaruv shaklini.	D	Respublika
Javobi :	1 – V	2 – D	3 – A
			4 – C

Keltirilgan ta'riflarni atamasi bilan juftlang.

Q	Ta'rif	Q	Atama
1	Huquqning kelib chiqishi va rivojlanishi shaxs yoki shaxslar guruhining psixologiyasi bilan izohlanadi. Huquq psixologik yo'nalishlar, turli kechinmalar, hissiyotlar va instinktlarning mahsuli, deb qaraladi;	A	Huquqning sinfiy (marksistik) nazariyasi
2	Huquq nazariyalarining eng qadimiylaridan biri. Uning vakillari huquqning o'zida adolatning mutlaq, o'zgarimas ibtidosini mujassam etganligidan kelib chiqadilar;	B	Teologik nazariya
3	Ular huquq paydo bo'lgan va rivojlanadi deb hisoblaydilar. Erga ekilgan urug' kabi u xalqning ongida o'sib boradi va adolat, qonunlar shaklida namoyon bo'ladi. Huquq tabiatdan kelib chiqmaydi. U yoki bu xalqning tarixiy hayoti huquqni qanday ko'rinishga keltirsa, u shunday bo'lib qoladi deyishadi;	C	Huquqning tarixny nazariyasi
4	Ular huquqning mohiyatiga urg'u beradi. Bunda huquq hukmron sinf irodasining qonun darajasiga ko'tarilganligi sifatida talqin etiladi. Bu iroda mazkur sinf hayotining moddiy sharoitlaridan kelib chiqib belgilanadi;	D	Huquqning psixologik nazariyasi
5	Ular davlat va huquq xudo tomonidan berilgan, agar kimda-kim uni buzsa xudo oldida javob beradi deyishadi; [5:28-90].	G	Tabiiy huquq nazariyasi
Javobi:	1 - D	2 - G	3 – C
			4 – A
			5 – B

5. Talabalarining bilimlarni sintezlash o'quv maqsadiga erishilganlik darajasini nazorat qilish va baholashda foydalaniladigan nostandart test topshiriqlari

Davlatning shakllarini (A), boshqarish shakllarini (B), tuzilish shakllarini (C), siyosiy rejimini (D) aniqlang va jadvalning (javob) qismiga yozing.

1. monarxiya	9. aytolitar
2. unitary	10. prezidentlik
3. federativ	11. absolyut
4. demokratik	12. tuzilish
5. respublika	13. fashistlik
6. boshqarish	14. parlamentar
7. konfederativ	15. konstitutsiyaviy
8. totalitar	16. siyosiy rejim
Javob:	A – 6, 12, 16. V – 1, 5, 10, 11, 14, 15. S – 2, 3, 7. D – 4, 8, 9, 13.

6. Talabalarining xulosa yasashga oid o'quv maqsadiga erishilganlik darajasini nazorat qilish va baholashda foydalaniladigan nostandart test topshiriqlari

Keltirilgan ta'rifni atamasi bilan juftlang.

Q	Xususiyatlari	Q	Davlat shakllari
1	Bular davlat sinfiy ziddiyatlar murosasizligining mahsuli va ko'rinishidir deyishadi	A	teologik nazariya
2	Davlatning kelib chiqishini xudo yoki diniy ta'limot bilan bog'laydigan nazariya	B	zo'rlik nazariyasi
3	Davlatning paydo bo'lishi bir qabilani ikkinchi kuchsizroq qabilani bosib olishi va o'ziga bo'usundirishi natijaida kelib chiqqan	C	Irrigatsiya nazariyasi
4	Bu nazariya XVII-XVIII asrlarda yoyilgan. Gollandiyada ushbu nazariyani Grotsiy va Spinoza, Angliyada — Lokk va Gobbs, Fransiya — Russo Rossiyada A. N. Radishchev rivojlantirgan. Ularning fikricha, hokimiyat xalqqa tegishli bo'lib, xalq uni monarxga	D	Patriarxal nazariya

	bergan. Agar monarx hokimiyatni suiiste'mol qilsa, xalq qo'zg'olon ko'tarishga va monarxni taxtdan ag'darishga haqli bo'ladi.		
5	Ushbu nazariya YUnonistonda (qadimgi Gretsiyada) paydo bo'lgan va Arastu (Aristotel) asarlarida asoslab berilgan, XVII asrda ingliz olimi Filmerning «Patriarx» asarida rivojlantirilgan. Muallif Injilga asoslanib, Odam atoning hokimiyatni xudodan olib, o'zining katta o'g'li — patriarxga, u esa o'zining avlodlari bo'lgan qirollarga berganligini isbotlashga uringan	E	shartnoma nazariyasi
6	Irrigatsiya nazariyasiga ko'ra, davlatlarning kelib chiqishi, ularning ilk shakllari SHarqda ulkan irrigatsiya inshootlarini qurish va ulardan foydalanish bilan bog'liq. Ushbu nazariya nemis olimi Vitgofelning «SHarq istibdodi» asarida ifodalab berilgan [5:120-230]	F	markscha nazariya
Javobi: 1 - F 2 - A 3 - B 4 - E 5 - D 6 - S			

So'zlarni berilgan javoblari bilan juftlang.

1	Qonunchilik palatasi qarorlari ... tomonidan imzolani?	A	Spiker
2	O'zbekiston Respublikasi Ijro xokimiyatining boshligi ..?	B	Prezident
3	O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Inson huquqlari bo'yicha vakili	V	Bosh vazir
4	O'zbekiston Respublikasida mahalliy hokimiyatning vakillik organiga	C	Ombudsman
5	O'zbekiston Respublikasi Qonunchilik Palatasi Raisini ...boshqaradi.	D	hokimlar
Javob: 1 - B 2 - V 3 - C 4 - D 5 - A			

To'g'ri javobni aniqlang. Javoblar jadvaliga "ha" yoki "yoq" javoblari bilan ifodlang.

1. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Senati a'zolarining takroriy saylovi quyidagi hollarda o'tkaziladi: A) Agar saylov haqiqiy emas deb topilgan bo'lsa; B) Agar takroriy ovoz berish natijasida belgilangan miqdorda Senat a'zolari saylanmagan bo'lsa.

2. Qoraqalpog'iston Respublikasining Konstitutsiyasi O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasiga zid bo'lishi mumkin emas» deb O'zbekiston Respublikasi konstitutsiyasining 110-moddasi, 2-bandida yozib qo'yilgan [1:23].

3. O'zbekiston SSR Konstitutsiyalari 1927, 1937, 1978 yillarda qabul qilingan

4. O'zbekiston Respublikasining Prezidenti ayni vaqtda Vazirlar Mahkamasining Raisi hisoblanadi;

5. O'zbekiston Respublikasi fuqarolarining eng muhim siyosiy huquqlaridan biri davlat vakillik organlariga saylash va saylanish huquqi bo'lib, u Konstitutsiyaning 116-moddasida mustahkamlangan [1:25].

Javoblar:

1.	2.	3.	4.	5.
ha	Yo'q	ha	Yo'q	Yo'q

Zamon shiddat bilan o'zgarib borar ekan ta'lim sohasida ham yangi va yangi texnologiyalar shakllanib boraveradi. SHunday ekan, har bir pedagog o'z faoliyatida innovatsion ta'lim sohasidagi o'zgarishlarga tayyor turishi va pedagogik mahoratini doimiy tarzda rivojlantirib borishi talab etiladi.

Demak, har bir zamonaviy pedagog darslarda innovatsion texnologiyalarni qo'llashga jiddiy e'tibor qaratishi, bu bo'yicha har bir fan o'qituvchisi tajribasini doimiy oshirib borishi, doimiy ravishda darslarga ilg'or tajribalar va zamonaviy innovatsion texnologiyalarni samarali tatbiq etishi, ularni ommalashtirishi, innovatsion pedagogik texnologiyalar sifatida: loyihaviy ta'lim texnologiyasi, interfaol texnologiyalar, hamkorlikda o'qitish texnologiyalari, Keys-stadi texnologiyasi, axborot-kommunikatsion texnologiyalari, elektron ta'lim resurslari va nostandart testlardan foydalanishi muhim ahamiyat kasb etadi.

Adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. –T.: "O'zbekiston" 2015.
2. 2017–2021 yillarda O'zbekistonni rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha harakatlar strategiyasi.
3. Tolipova J.O. Pedagogik kvalimetriya moduli boyicha ma'ruzalar matni va a'maliy mashg'ulotlar. –T.: TDPU, 2015.
4. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyaviy huquqi, Mualliflar jamoasi, IIV Akademiyasi.- T.: IIV Akademiyasi, 2015.
5. Davlat va huquq nazariyasi, Mualliflar jamoasi, IIV Akademiyasi. –T.: IIV Akademiyasi, 2012.

РЕЗЮМЕ

Maqolada Huquqshunoslik fanlarini o'qitishda nostandart testlardan foydalanish usullari, test turlari, nostandart testlar, uning afzalligi va ahamiyati haqida so'z boradi.

РЕЗЮМЕ

В статье речь идёт об использовании методов нестандартных тестов по предмету «Правоведение», рассматриваются различные виды тестов, и в частности нестандартные тесты, их приоритетность и важность.

SUMMARY

The article deals with the methods of non-standard tests in the subject «Law sciences». The author of the article also studies different types of tests, non-standart tests, their advantages and importance.

БИЛИМЛЕНДИРИЎ ТАРАЎЫНДАҒЫ РЕФОРМАЛАР ЖАСЛАРЫМЫЗДЫҢ ТӘЛИМ-ТӘРБИЯСЫНА ХЫЗМЕТ ЕТЕДИ

Т.Қалибеков – юридика илимлериниң кандидаты
ҚР ХБХҚТ хәм ОҚАИ

Таянч сўзлар: таълим соҳасидаги ислохотлар, фан, умумтаълим мактаблари, юридик шахс, нодавлат таълим муассасалари.

Ключевые слова: реформы в образовании, наука, общеобразовательные школы, юридическое лицо, негосударственное образовательное учреждение.

Key words: reforms in education, science, comprehensive schools, legal entity, non state educational establishment.

Мәмлекетимизде Ғәресизлик жылларында билимлендириў тараўында жасларға заманағөй билимлерди бериў, олардың интеллектуаллық потенциалын арттырыўға хәм дүнья жәмийетшилигинде мүнәсип орын ийелеўине

қаратылған бир қатар өзгерислер менен унамлы ислер әмелге асырылды хәм бул бағдардағы реформаларды даўам еттириў ушын зәрүр хўжетлер қабыл етилмекте. Атап айтқанда, бул бағдарда мысал етип, Өзбекстан Республикасы Президентиниң “Мектепке